ПОЛИТОЛОГИ XXIV
Эрдэм шинжилгээний бичиг №24: 1-18 дахь тал

“УЛС ТӨРИЙН НАМУУДЫН ДОТООД АРДЧИЛЛЫГ ДИЖИТАЛ ТЕХНОЛОГИЙН ТУСЛАМЖТАЙ САЙЖРУУЛАХ БОЛОМЖ”

С.Мөнхбат
МУИС, УТСОУХНУС-ийн захирал, профессор

Э.Золбаяр
МУИС, УТСОУХНУС
Улс төр судлалын тэнхимийн докторант

Хураангуй:

Намын дотоод ардчилал нь гишүүдийн санал бодлыг шийдвэр гаргалтад тусгах замаар намын ил тод байдал, бодлогын чанарыг дээшлүүлж, иргэдийн улс төрийн итгэлцэл, төлөөллийн бодит байдлыг баталгаажуулж байдаг. Гэвч Монгол улсад намуудын дотоод шийдвэр гаргалт төвлөрсөн, ил тод бус, эрх мэдлийн босоо бүтэц давамгай байдаг нь иргэдийн улс төрийн намд итгэх итгэлийг бууруулж, улс төрийн төлөөллийн чанарыг сулруулж байна. Сүүлийн үед дижитал технологид суурилсан улс төрийн намууд бий болж санал боловсруулах систем, цахим санал хураалт, шийдвэр гаргалт, цахим оролцоо зэргийг намын үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлж гишүүд дэмжигчдийн оролцоог өргөжүүлж, шийдвэр гаргалтын хүртээмжийг нэмэгдүүлж, намын ил тод байх боломжийг олгож байна. Иймд дижитал технологийг улс төрийн намууд дотоод ардчиллыг нэмэгдүүлэх хэрэгсэл болгон ашиглах боломжийг дижитал намын туршлагаас шинжиллээ.

Түлхүүр үгс: Дижитал нам, намын дотоод арчилал, гишүүдийн оролцоо, ил тод байдал, шийдвэр гаргалт, дижитал технологи.

Удиртгал: XXI зуунд дижитал технологийн хурдацтай хөгжил нь улс төрийн байгууллага, нийгмийн харилцаа, иргэдийн улс төрийн оролцоо, төрийн үйл ажиллагаанд гүнзгий өөрчлөлт авчирч байна. Ялангуяа интернэт, олон нийтийн сүлжээ, цахим платформ, дижитал технологид суурилсан шийдлүүд нь улс төрийн мэдээлэл солилцох, олон нийтийн хэлэлцүүлэг өрнүүлэх, улс төрийн оролцооны шинэ орчныг бүрдүүлж, төлөөллийн ардчиллын уламжлалт загварыг дахин тодорхойлох нөхцөлийг бий болгож байна.

Улс төрийн намууд нь ардчилсан тогтолцоонд иргэдийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх, улс төрийн хүсэл эрмэлзлийг институцийн хэлбэрт оруулах үндсэн субъект боловч олон оронд тэр дундаа Монгол Улсад намуудын дотоод зохион байгуулалт төвлөрсөн, удирдлагын түвшинд хэт хамааралтай, гишүүдийн бодит оролцоо сул хэвээр байгааг олон судлаачид онцолдог. Намын дотоод ардчилал сул байх нь зөвхөн намын дотоод асуудал бус харин улс төрийн төлөөллийн чанар, иргэдийн улс төрийн итгэлцэл, ардчиллын тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлөх институцийн асуудал болдог.[1]

Намын дотоод ардчиллыг шинжлэх онолын хүрээнд "intra-party democracy" хэмээх ойлголт нь намын шийдвэр гаргах бүхий л түвшинд гишүүд, дэмжигчдийн оролцоог хэрхэн хангаж байгааг хэмжих оролдлогоор хөгжиж ирсэн. Тухайлбал Гидеон Рахат болон Ассаф Шапира нар намын дотоод ардчиллыг оролцоо, өрсөлдөөн, төлөөлөл, хариу үйлдэл, ил тод байдал гэсэн үндсэн хэмжигдэхүүнээр тодорхойлж, улс төрийн намуудын институцийн чанарыг харьцуулан шинжлэх индексийг боловсруулсан нь улс төр судлалын онол, практикт өргөн хэрэглэгдэж байна[2]

Олон улсын туршлагаас харахад орчин үеийн улс төрийн намууд хоёр үндсэн чиглэлээр хөгжиж байна. Нэгдүгээрт, уламжлалт томоохон намууд өөрийн үйл ажиллагаандаа дижитал технологи, сошиал платформ, гишүүдийн дотоод цахим санал асуулга, цахим сурталчилгаа, онлайн санхүүжилтийн систем зэрэг дижитал шинэчлэлийг үе шаттайгаар нэвтрүүлж байна. Хоёрдугаарт, зөвхөн дижитал орчинд тулгуурласан улс төрийн намууд бий болж, дотоод зохион байгуулалт, бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргалтыг онлайн оролцоонд суурилсан хэлбэрээр зохион байгуулж байна. Европын зарим оронд үйл ажиллагаа явуулж буй "Далайн дээрэмчдийн нам", "Таван од хөдөлгөөн" зэрэг намуудын туршлага нь цахим оролцоо, ялангуяа уламжлалт улс төрийн намуудын дотоод ардчиллыг сайжруулах шинэ загварыг туршсан жишээ болж, олон улсын судлаачдын анхаарлыг ихээхэн татах болсон.

Монгол Улсын хувьд дижитал шилжилт харьцангуй өндөр түвшинд хүрсэн хэдий ч улс төрийн намууд дижитал технологийг дотоод ардчиллаа бэхжүүлэх институцийн хэрэгсэл болгон ашиглах явдал хангалтгүй хэвээр

[1] I.van Biezen "HOW POLITICAL PARTIES SHAPE DEMOCRACY", UC Irvine: Center for the Study of Democracy. Retrieved from https://escholarship.org/uc/item/17p1m0dx, 2004
[2] G.Rahat, A.Shapira "An Intra-Party Democracy Index: Theory, Design and A Demonstration", Parliamentary Affairs, 70 (1), 84–110, 2016

байна. Намууд дижитал орчныг ихэвчлэн мэдээлэл түгээх, сонгуулийн сурталчилгааны хэрэгсэл хэлбэрээр ашиглаж байгаа нь гишүүдийн оролцоо, бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргалтад үзүүлэх бодит нөлөөг хязгаарлаж байна.

Хүчирхэг улс төрийн нам нь төрийн тогтвортой байдлыг хангахын зэрэгцээ төр–иргэний холбоог бэхжүүлэх чухал үүрэгтэй. Харин намын дотоод зохион байгуулалт сул, дотоод зөрчил ихтэй, бүлэглэлийн өрсөлдөөн давамгайлсан нөхцөлд улс төрийн нам нь нийгэмд хүлээсэн үүргээ бүрэн хэрэгжүүлэх боломжгүй болдог. Орчин үеийн нийгмийн хөгжлийн түвшин, иргэдийн улс төрийн соёл, ухамсрын өсөлт, эрх зүйн орчны боловсронгуй байдал нь улс төрийн намуудыг илүү тогтвортой, ил тод, оролцоонд суурилсан зохион байгуулалттай байхыг шаардаж байна.[3]

Иймд намын дотоод ардчиллыг бэхжүүлэхэд дижитал технологийг ашиглах боломж нь орчин үеийн улс төр судлалын хувьд онцгой сонирхол татах асуудал болж байна. Дижитал технологи нь намын гишүүд, дэмжигчдийн оролцоог өргөжүүлэх, бодлого боловсруулах болон шийдвэр гаргалтын үйл явцыг илүү ил тод, хүртээмжтэй болгох, улмаар намын институцийн чанарыг дээшлүүлэх шинэ механизм болж чадах эсэхийг онолын болон практик түвшинд шинжлэх шаардлагыг бий болгож байна. Энэхүү хүрээнд намын дотоод ардчиллыг хэмжихэд Гидеон Рахат болон Ассаф Шапира нарын боловсруулсан оролцоо, өрсөлдөөн, төлөөлөл, хариу үйлдэл, ил тод байдал зэрэг үндсэн хэмжигдэхүүнүүдийг аналитик хүрээ болгон ашиглаж, дижитал оролцоо эдгээр хэмжигдэхүүнүүдэд хэрхэн нөлөөлж болохыг авч үзэх нь чухал ач холбогдолтой юм.

Намын дотоод ардчилал ба дижитал технологи

Намын дотоод ардчилал буюу “internal democracy within political party”, нам доторх ардчилал буюу “intra-party democracy” хэмээх ойлголт нь намын шийдвэр гаргах бүхий л түвшинд гишүүд, дэмжигчдийг оролцуулах тухай ойлголт юм.[4] Намын дотоод ардчилал гэдэг нь гишүүд дотоод төлөөллийн байгууллага болон аливаа сонгууль, төрийн албанд нэр дэвшигчийг сонгоход оролцох, сонгох эрхээ эдлэх явдал юм. Мөн намын дотоод төлөөллийн байгууллагад хүйсийн төлөөллийг боломжит хэлбэрээр хадгалах, санхүүгийн хувьд нээлттэй байх, сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр

[3] С.Мөнхбат “Улс төрийн намын бүтэц, зохион байгуулалтын хөгжил: Онол, практик”, УБ.: Соёмбо Принтинг, 2023

[4] De Facto Independent Research Institute “Монголын улс төрийн намын дотоод ардчиллын индекс 2020”, УБ. Монгол улс. 10 дахь тал, 2020, 10х

болон намын үндсэн бодлогын баримт бичигт саналаа тусгах тухай юм. Өөрөөр хэлбэл улс төрийн намын дотоод үйл ажиллагаа бүхэлдээ гишүүдээс эх сурвалжтай байх тухай асуудал юм.[5]

Намын дотоод ардчиллын ач холбогдол нь зөвхөн намын дотоод үйл ажиллагааны үр ашигтай холбоотой бус, харин улс төрийн системийн тогтвортой байдал, хариуцлага, иргэдийн улс төрийн оролцооны чанарт шууд нөлөөлдөгт оршино. Дотоод ардчилал өндөртэй намууд гишүүдийн оролцоог өргөн хүрээнд хангаж, дотоод өрсөлдөөнийг дэмжиж, удирдлагын шийдвэрийг хянах механизмыг бий болгосноор улс төрийн төлөөллийг илүү бодитой, итгэл даахуйц болгодог байна. Харин дотоод ардчилал сул намуудын хувьд улс төрийн шийдвэр цөөн удирдагч, элит бүлгийн хүрээнд гарч, намын жирийн гишүүдийн оролцоо ёс төдий шинжтэй болж хувирдаг нь ардчиллын чанарт сөргөөр нөлөөлдөг. Иймд улс төр судлалын хүрээнд намын дотоод ардчиллыг системтэйгээр шинжлэх, хэмжих оролдлогууд өргөжин хөгжсөн бөгөөд энэ нь намын институцийн чанарыг харьцуулан үнэлэх онолын болон практик ач холбогдолтой болсон юм.[6]

Намын дотоод ардчиллыг хэмжих оролдлогын хүрээнд хамгийн түгээмэл хэрэглэгдэж буй загвар бол Гидеон Рахат, Ассаф Шапира нарын боловсруулсан намын дотоод ардчиллын индекс юм. Уг индекс нь намын дотоод ардчиллыг нэг хэмжигдэхүүнээр бус, харин харилцан уялдаа бүхий хэд хэдэн институцийн хэмжигдэхүүнээр тодорхойлохыг зорьдгоороо онцлогтой. Судлаачид намын дотоод ардчиллыг оролцоо, өрсөлдөөн, төлөөлөл, хариу үйлдэл, ил тод байдал гэсэн үндсэн хэмжигдэхүүнүүдээр задлан шинжилж, улс төрийн намуудыг дотоод ардчилалтай эсэхээр хоёр туйлд ангилах бус, харин ардчиллын чанарын түвшинг харьцуулан үнэлэх боломжийг олгодог. Түүнчлэн энэхүү индекс нь намын дотоод ардчиллын хэмжигдэхүүнүүд хоорондоо зөрчилдөх эсвэл харилцан бэхжих боломжтойг харуулснаар дотоод ардчиллыг нэг шугаман бус, олон талт институцийн үзэгдэл болохыг онолын түвшинд нотолдог.[7]

Оролцоо нь намын гишүүд, дэмжигчид шийдвэр гаргах үйл явцад бодитоор оролцох боломж хэр зэрэг нээлттэй байгааг илэрхийлдэг бол өрсөлдөөн нь намын удирдлага, нэр дэвшигчдийг тодруулах үйл явц дахь сонголтын бодит боломж, чөлөөт өрсөлдөөнийг илтгэнэ. Төлөөлөл нь

[5] Э.Гэрэлт-Од “Монгол дахь улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын төлөвшлийн асуудал” УБ”, 2009

[6] С.Мөнхбат “Улс төрийн намын бүтэц, зохион байгуулалтын хөгжил: Онол, практик”, УБ.: Соёмбо Принтинг, 2023

[7] G.Rahat, A.Shapira “An Intra-Party Democracy Index: Theory, Design and A Demonstration”, Parliamentary Affairs, 70 (1), 84–110, 2016

намын дотоод бүтэц, удирдлага нийгмийн олон янз бүлгүүдийн ашиг сонирхлыг хэр зэрэг тусгаж байгааг харуулдаг бол хариу үйлдэл нь намын удирдлага гишүүдийн санал, шаардлагад хэр хурдан, бодитоор хариу өгч байгааг илэрхийлдэг. Харин ил тод байдал нь намын шийдвэр гаргалт, санхүүжилт, дотоод үйл ажиллагаа гишүүд болон олон нийтэд хэр нээлттэй, хянах боломжтой байгааг илтгэдэг хэмжигдэхүүн юм.[8]

Энэхүү индексийн онолын ач холбогдол нь намын дотоод ардчиллыг зөвхөн норматив зарчим бус, бодит институцийн механизмын түвшинд авч үзэх боломжийг олгосонд оршино. Уг индекст дижитал технологийн нөлөөллийг шууд тусгаагүй нь орчин үеийн улс төрийн намуудын хувьд судалгааны шинэ орон зайг нээж байна. Иймд дижитал технологийн нөлөөг үнэлэх оновчтой арга нь эдгээр хэмжигдэхүүн тус бүрийн хүрээнд ямар институцийн сул тал ажиглагдаж байгааг тодорхойлж, түүнд дижитал шийдлүүд институцийн түвшинд ямар механизмаар нөлөөлж болохыг шинжлэх явдал юм.

1. *Оролцоо (participation)*

Гидеон Рахат болон Ассаф Шапира нарын үзүүлэлтээр оролцоо гэдэг нь намын голлох шийдвэрүүдэд хэн оролцож, хэн бодит нөлөө үзүүлж чадаж байгааг тодорхойлно. Тухайлбал намын дарга болон удирдах байгууллагын гишүүд, парламентын сонгуульд нэр дэвшигчдийг хэн тодруулдаг, намын бодлого, мөрийн хөтөлбөр боловсруулахад хэн оролцдог, үзэл санааны хэлэлцүүлэгт хэн оролцох боломжтой зэрэг нь оролцооны бодит цар хүрээг тодорхойлдог.[9]

Орчин үеийн улс төрийн намуудын хөгжлийн чиг хандлага нь технологийн дэвшил, иргэдийн оролцооны өөрчлөлттэй нягт уялдаж байна. Дижитал технологийн нөлөөгөөр намуудын бүтэц, стратеги, оролцооны механизм шинэчлэгдэж, улам бүр ил тод, өгөгдөл, сүлжээнд суурилсан, иргэдийн цахим оролцоог дэмжсэн байгууллагын хэлбэр рүү шилжиж буй нь ажиглагдаж байна. Энэ нь зөвхөн сонгуулийн кампанит ажил төдийгүй улс төрийн тогтолцооны бүхэл бүтэн шинэчлэлийн урьтал нөхцөл болж буй юм. Улс төрийн намд итгэх иргэдийн итгэл илт унаж буй нь нам зохион байгуулалт болон бусад олон зүйлсэд өөрчлөлт оруулах шаардлагатайг харуулж байна. Өөрөөр хэлбэл тухайн цаг үе, нийгмийн байдал, улс төрийн

[8] G.Rahat, A.Shapira “An Intra-Party Democracy Index: Theory, Design and A Demonstration”, Parliamentary Affairs, 70 (1), 84–110, 2016

[9] G.Rahat, A.Shapira “An Intra-Party Democracy Index: Theory, Design and A Demonstration”, Parliamentary Affairs, 70 (1), 84–110, 2016

зэрэг хүчин зүйлсээс шалтгаалан улс төрийн намууд хүртэл хөгжиж, улам боловсронгуй болох шаардлагатай тулгарч байна. Энэ нь улс төрийн намыг үеэ өнгөрөөсөн гэж үзэхээс илүүтэйгээр улс төрийн намын хэв маяг шинэчлэгдэж, нийгмийн хэрэгцээ шаардлагыг хангасан дэвшилтэт бүтэц, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны хэлбэрийг сонгон ажиллах бодит шаардлага бий болсонтой холбон үзэх ёстой.[10]

Барууны улс орнуудад дижитал хэлбэрийн улс төрийн намууд шинээр байгуулагдан, зарим уламжлалт улс төрийн намууд дижитал хэлбэрлүү шилжиж иргэд, гишүүдийн оролцоог илүүтэй хангаж, зардал, цаг хугацаа хэмнэж чадахуйц зохион байгуулалтын хэлбэрийг сонгож, нүсэр зохион байгуулалт, зардал ихтэй бүтцээс татгалзаж эхлээд байна.

Швед улсад “Далайн дээрэмчдийн нам” (Pirate Party), Итал улсад “Таван од хөдөлгөөн” (Five Star Movement) зэрэг дижитал намууд бий болж эдгээр намууд төвлөрсөн бус, уян хатан байдалд суурилсан, намын дотоод зохион байгуулалт, шийдвэр гаргах процессыг ил тод, нээлттэй, олон талын оролцоонд тулгуурласан байдаг. Цаашлаад, дижитал орчин дахь харилцаа холбоо нь намын гишүүд, дэмжигчид, тэр ч байтугай улс төрийн хүрээнээс гадна орших иргэдтэй харилцах шинэ суваг болж, тэдний санал бодлыг улс төрийн бодлого боловсруулах үйл явцад нэвтрүүлэх боломжийг бүрдүүлж байна.[11] Ингэснээр дижитал технологи зөвхөн технологийн дэвшил төдий бус, улс төрийн соёл, оролцоо, намын байгуулалтын шинэ шатанд шилжих нөхцөлийг бүрдүүлж байна.

2. *Өрсөлдөөн (competition)*

Намын дотоод ардчиллыг хэмжих дараагийн гол шалгуур бол өрсөлдөөн (competition) юм. Өрсөлдөөн нь намын удирдлага болон нэр дэвшигчдийг тодруулах үйл явц олон сонголттой, чөлөөт өрсөлдөөнд суурилсан байхыг шаарддаг. Өөрөөр хэлбэл сонгогч (намын гишүүд болон төлөөлөл) нь олон хувилбар дундаас сонголт хийх бодит боломжтой эсэх нь дотоод ардчиллын үндсэн шалгуур мөн гэж үзсэн.[12]

Дижитал технологи нь өрсөлдөөний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх хоёр үндсэн суваг нээж буйг Европын дижитал намуудын туршлагаас харж

[10] С.Мөнхбат, Н.Батсүмбэрэл “Онлайн ардчиллын бэхжилт ба Монголын улс төрийн намын гишүүнчлэлд тулгарч буй сорилтууд”, ПОЛИТОЛОГИ XXI. Эрдэм шинжилгээний бичиг, (21[579]), 172–179, 2023

[11] P.Gerbaudo “The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy”, Pluto Press, 2019

[12] Rahat & Shapira, 2017

болно.[13] Нэгдүгээрт, цахим сунгаа буюу санал хураалтын систем нь гишүүдийн байршил, цаг хугацааны хязгаарлалттай холбоотой саадыг бууруулж, илүү олон гишүүн өрсөлдөх, оролцох боломж олгож байна. Хоёрдугаарт, нэр дэвшигчийн талаарх мэдээллийг илүү нээлттэй, харьцуулж болохуйц хэлбэрээр түгээх боломж олгосноор намын удирдлагын мэдээллийн давуу байдлаас шалтгаалсан хаалттай өрсөлдөөнийг сулруулах нөхцөл бүрдэнэ.

Дижитал технологийн тусламжтайгаар намын удирдлага болон сонгуульд нэр дэвших хүсэлтэй гишүүд хүсэлтээ цахим хэлбэрээр ил тод гаргаж, намын гишүүдийн дунд нээлттэй өрсөлдөх аргыг Швед улсын дижитал намууд ашиглаж байна.[14] Ингэснээр уламжлалт улс төрийн намуудад ажиглагддаг цөөн бүлгийн эрх мэдэл, удирдлагын төвлөрлийг тодорхой хэмжээнд сааруулах, илүү олон гишүүн нэр дэвших, өрсөлдөх институцийн нөхцөл бий болдог. Паоло Гербуадо (2019) “Дижитал нам” хэмээх бүтээлдээ дижитал платформд суурилсан ийм зохион байгуулалт нь гишүүдийн хэлэлцүүлэг, санал хураалтад оролцоог дэмжих замаар намын дотоод өрсөлдөөнийг илүү нээлттэй, хүртээмжтэй хэлбэрт шилжүүлэх боломжтой гэж дүгнэсэн байдаг.[15]

3. Төлөөлөл (representation)

Намын дотоод ардчиллыг хэмжих бас нэг чухал хэмжигдэхүүн бол төлөөлөл (representation) буюу намын дотоод бүтэц, шийдвэр гаргалт нийгмийн олон янз бүлгүүдийн ашиг сонирхлыг хэр зэрэг тусгаж буйг илэрхийлнэ.[16] Дижитал технологи энэ хэмжигдэхүүнд шууд квот шиг нөлөөлөхгүй ч төлөөллийн саадыг бууруулах нөхцөл бүрдүүлж чадна. Тухайлбал алслагдсан бүс нутгийн гишүүд, залуучууд болон эмэгтэйчүүдийн улс төрийн оролцоо нь уламжлалт танхимд суурилсан хурал, биечлэн оролцох механизмаар дамжин хэрэгжиж ирсэн нь орон зайн байршил, цаг хугацаа, эдийн засаг болон нийгмийн капиталын ялгаанаас үүдэн бодит хязгаарлалтад орж ирсэн.[17] Энэхүү нөхцөл байдал нь улс

[13] P.Gerbaudo “The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy”, Pluto Press, 2019

[14] Piratpartiet, 2024

[15] P.Gerbaudo “The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy”, Pluto Press, 2019

[16] G.Rahat, A.Shapira “An Intra-Party Democracy Index: Theory, Design and A Demonstration”, Parliamentary Affairs, 70 (1), 84–110, 2016

[17] НҮБХХ “Улс төрийн намуудын санхүүжилт, гишүүнчлэл, орон нутгийн сонгууль дахь улс төрийн намын оролцоог боловсронгуй болгох нь” Retrieved from Судалгаа1_UNDP.pdf”, 2014

төрийн оролцооны тэгш бус байдлыг гүнзгийрүүлж, тодорхой бүлгүүдийн дуу хоолой шийдвэр гаргалтын түвшинд хангалттай тусгагдахгүй байх эрсдэлийг бий болгож байна. Харин дижитал технологид суурилсан онлайн оролцооны хэлбэрүүд нэвтэрснээр эдгээр саад бэрхшээлийг бууруулж, гишүүдийн тэгш боломжид суурилсан, хамрах хүрээ, оролцоог тэлэх нөхцөл бүрдүүлэх боломжтой. Үүний үр дүнд эмэгтэйчүүд, залуучууд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд болон бүс нутгийн төлөөллүүд газарзүйн байршлаас үл хамааран цахимаар бодлогын хэлэлцүүлэгт оролцох, санал санаачилга гаргах, улмаар намын дотоод шийдвэр гаргалтад шууд оролцох, нөлөөлөх нөхцөл бүрдэж байгаа нь дижитал технологийн чухал нөлөө юм.

4. *Хариу үйлдэл (responsiveness)*

Хариу үйлдэл нь намын удирдлага гишүүдийн санал, шаардлага, гомдолд хэр хурдан, бодитоор хариу өгч, бодлого, шийдвэрт тусгаж байгааг илэрхийлнэ.[18] Дижитал технологи энэ хэмжигдэхүүнд нөлөөлөх хамгийн тодорхой боломжтой. Учир нь онлайн санал, санал асуулга, хэлэлцүүлгийн өгөгдөл нь гишүүдийн хүсэл, чиг хандлагыг хурдан нэгтгэж, намын удирдлагад болон гишүүдийн эргэх холбоог сайжруулдаг байна.

Намын дотоод ардчилал ба хариу үйлдлийн уялдаа холбоог эмпирик түвшинд судалсан судалгаанууд дотооддоо ардчилсан механизмтай намууд улс төрийн орчин дахь өөрчлөлт, сонгогчдын хандлагад илүү мэдрэмжтэй, хариуцлагатайгаар хариу үйлдэл үзүүлэх хандлагатайг харуулдаг.[19] Өөрөөр хэлбэл гишүүдийн оролцоо бодитой хангагдсан намуудад гишүүдийн байр суурь, шаардлага удирдлагын шийдвэр гаргалтад тогтмол тусч, намын бодлого орчны өөрчлөлттэй илүү уялдан шинэчлэгдэх нөхцөл бүрддэг байна.

Энэхүү дүгнэлтийг намын дотоод орчинд авч үзвэл дижитал технологи нь гишүүдийн санал бодол, чиг хандлагыг тогтмол, хэмжигдэхүйц хэлбэрээр илэрхийлүүлэх боломж олгож, удирдлагын шийдвэрийг гишүүдийн бодит байр суурьтай ойртуулах институцийн нөхцөлийг бүрдүүлж чадна. Харин уламжлалт төвлөрсөн зохион байгуулалттай, дотоод ардчилал сул намуудад гишүүдийн санал хүсэлт удирдлагын түвшинд хүрэхгүй саатах, эсвэл шийдвэр гаргалтад бодитоор

[18] G.Rahat, A.Shapira “An Intra-Party Democracy Index: Theory, Design and A Demonstration”, Parliamentary Affairs, 70 (1), 84–110, 2016

[19] R.Lehrer, L.Ezrow, H.Ward “Intra-Party Democracy and Responsiveness”, 2017

тусахгүй байх хандлага давамгайлдаг бөгөөд энэ нь намын хариу үйлдлийн чанарыг сулруулдаг.[20]

5. Ил тод байдал (transparency)

Хамгийн сүүлийн намын дотоод ардчиллын чухал хэмжүүр бол ил тод байдал (transparency) юм. Ил тод байдал нь намын дотоод шийдвэр гаргалт, санхүүгийн бүрдүүлэлт, зарцуулалт, олон нийтэд ойлгомжтой, хянах боломжтой, нээлттэй байхыг хэлдэг. Дотоод ардчилал өндөртэй намууд гишүүдийн хяналтын механизмыг өргөн хэрэглэж, мэдээллийн нээлттэй байдлыг хангах замаар гишүүдийн итгэл, оролцоо, хариуцлагын тогтолцоог бэхжүүлдэг байна.[21] Харин уламжлалт намуудад ил тод байдал нь ихэвчлэн удирдлагын түвшинд хязгаарлагдаж, шийдвэр гаргалтын процессын дотоод мэдээлэл гишүүдэд хүрдэггүй, эсвэл хэт төвлөрсөн нууцлагдмал байдаг нь өнөөгийн намуудаас ажиглагддаг. Ялангуяа улс төрийн намууд сонгуулийн болон улс төрийн санхүүжилтийн мэдээллийг олон нийтэд ил тавьдаггүй, хяналт тавих хууль эрх зүйн орчин сул байдаг нь өнөөгийн улс төрийн намуудын дотоод ардчиллыг доройтуулж буй нэг шалтгаан юм.[22] Дижитал хэлбэрийн улс төрийн намуудын санхүүжилтийн ил тод байдлыг хангахын тулд блокчэйн технологи ашигладаг. Энэ нь тухайн намд өгч буй хандивыг өөрчлөх боломжгүй байдлаар бүртгэлжүүлэх, гүйлгээний эх үүсвэрийг тодорхой болгох, гишүүд болон олон нийтэд хяналт тавих боломжийг бий болгож байна. Энэ нь намын санхүүжилтын хаалттай, хяналтгүй байх эрсдлийг бууруулах эерэг үр дүнтэй технологийг нэгэн шинэлэг арга юм.[23]

Европын дижитал улс төрийн намууд намын үйл ажиллагаатай холбоотой мэдээллийн хүртээмжийг мэдэгдэхүйц нэмэгдүүлж байна. Эдгээр намууд нь бодлого боловсруулах, дотоод шийдвэр гаргах, санал хураалт явуулах үйл явцыг цахим орчинд зохион байгуулж, санал хураалтын үр дүнг ил тод нийтэлснээр хяналт, хариуцлагын механизмын мөрдөх боломжийг сайжруулж байгаа нь онцлог юм. Түүнчлэн намын үйл ажиллагаанд зарцуулах зардал, намын болон улс төрийн санхүүжилтийн урсгалыг цахим системээр бүртгэн тайлагнаж, хөндлөнгийн хяналтын

[20] R.Lehrer, L.Ezrow, H.Ward “Intra-Party Democracy and Responsiveness”, 2017

[21] G.Rahat, A.Shapira “An Intra-Party Democracy Index: Theory, Design and A Demonstration”, Parliamentary Affairs, 70 (1), 84–110, 2016

[22] Ж.Төртогтох, & Б.Эрдэнэдалай “Монголын Улс Төрийн Намуудын Санхүүжилтын Өнөөгийн Байдал, Тулгамдсан Асуудал: Улс Төр- Эрх Зүйн Шинжилгээ”, Politology, 5(325 (51), 130–139. Retrieved from https://journal.num.edu.mn/ps/article/view/3743, 2023

[23] M.Deseriis “Direct Democracy and Digital Politics: The Pirate Party Model”, New Media & Society, 22(1), 152–170, 2020

байгууллагуудын оролцоог хангах замаар ил тод байдлыг институцийн түвшинд бэхжүүлж байна. Ингэснээр дижитал платформд суурилсан намууд нь ил тод байдал, хариуцлагын шинэ стандартыг тогтоож, уламжлалт намын зохион байгуулалттай харьцуулахад нээлттэй байдлын түвшинг дээшлүүлэх хандлага ажиглагдаж байна.

Дээрх таван хэмжигдэхүүний хүрээнд авч үзвэл дижитал технологи нь намын дотоод ардчиллыг дангаараа, автоматаар сайжруулах шийдэл бус харин намуудын шинэчлэлийг дэмжих, оролцоо, өрсөлдөөн, ил тод байдал, хариу үйлдлийн сул талыг бууруулахад ашиглаж болох үр ашигтай хэрэгсэл байж болохоор байна.

Монголын улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын өнөөгийн байдал

Ардчилал бол иргэнд үзэл бодлоо илэрхийлэх улс төрийн эрх эрх чөлөө, эвлэлдэн нэгдэх, боломжийг олгосон үнэт зүйл, үнэлэмжийн цогц бөгөөд улс төрийн нам нь дээрх үнэт зүйлсийг бодитойгоор ашиглах боломжийг олгодог. Ардчилал өндөр хөгжсөн болон ардчилал хөгжиж буй улс орнууд бүхэлдээ гишүүд болон сонгогчдын үзэл бодлыг илэрхийлж чадах, хүчтэй, төлөвшсөн, ардчиллын суурь зарчмуудыг дотоод үйл ажиллагаандаа дагаж мөрддөг улс төрийн намуудтай байхыг хүсдэг. Харамсалтай нь зарим ардчилсан улсад улс төрийн намууд сонгогчид болон жирийн гишүүдийн санаа бодлыг илэрхийлэх, тэдний үзэл бодол, байр суурийг зуучлах үнэт хэрэгсэл болж чадахгүй байна[24] .

Намын дотоод ардчиллыг улс төрийн намын оршин тогтнох, ардчилсан шинжийг тодорхойлох суурь нөхцөл хэмээн үздэг. Р. Гибсон, Р. Гармель нар намын дотоод ардчиллыг “намын шийдвэр гаргах бүхий л үйл ажиллагаанд намын гишүүд, дэмжигчид оролцох боломж” хэмээн тодорхойлсон байдаг. [25] Ардчилсан нийгэмд намын дотоод ардчиллыг гишүүдийн намын бодлого, мөрийн хөтөлбөр, дүрэм журам боловсруулах, сонгуульд оролцох, нэр дэвшигч тодруулах зэрэг шийдвэр гаргалтын үйл явц дахь бодит оролцооны боломжоор хэмждэг бөгөөд энэ нь тухайн нам хэр зэрэг ардчилсан шинжтэй болохыг илэрхийлдэг чухал шалгуур болдог.[26]

Монгол Улсын Улс төрийн намын тухай хуульд намуудын дотоод зохион байгуулалт, гишүүдийн оролцоо, санхүүгийн тайлагнал, ил тод

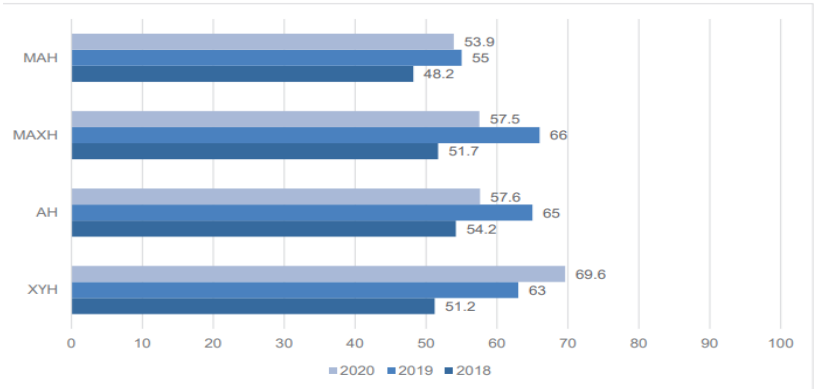
[24] Э.Гэрэлт-Од “Монгол дахь улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын төлөвшлийн асуудал” УБ”, 2009
[25] Gibson & Harmel, 1998
[26] С.Мөнхбат “Улс төрийн намын бүтэц, зохион байгуулалтын хөгжил: Онол, практик”, УБ.: Соёмбо Принтинг, 2023

байдлыг хангах тодорхой шаардлагууд тусгагдсан боловч эдгээр зохицуулалтыг бодитой хэрэгжүүлэх, зөрчилд хариуцлага тооцох механизм сул хэвээр байгааг судлаачид онцолдог.

Намын дотоод ардчиллыг хангах эрх зүйн шаардлага болон тэдгээрийн хэрэгжилтийн хооронд үүсч буй зөрүүг Монголын улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын бодит байдлыг хэмжсэн эмпирик судалгааны үр дүн тодорхой харуулж байна. Дефакто Институт нь 2018–2020 онуудад Монгол дахь улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын индексийн судалгааг Рахат, Шапира нарын боловсруулсан онолын загварт тулгуурлан гүйцэтгэж, оролцоо, өрсөлдөөн, төлөөлөл, ил тод байдал гэсэн дөрвөн үндсэн хэмжигдэхүүнээр үнэлгээ хийсэн байна. Судалгаанд тухайн үед УИХ-д суудалтай МАН, АН, МАХН, ХҮН зэрэг дөрвөн намыг хамруулсан бөгөөд эдгээр намуудын дундаж оноо 100 онооноос 59.7-д хүрсэн нь Монголын намуудын дотоод ардчилал “хагас ардчилсан” ангилалд багтаж байгааг харуулж байна.[27]

Индексийн ангиллаар авч үзвэл 30-аас доош оноо авсан намыг “ардчилалгүй”, 31–60 оноог “хагас ардчилсан”, 61–100 оноог “ардчилсан” гэж ангилдаг байна. Энэ хүрээнд МАН, АН, МАХН намууд “хагас ардчилсан” ангилалд багтсан бол ХҮН нам дотоод ардчиллын хувьд “ардчилсан” ангиллын доод заагт дөнгөж хүрсэн байна. Энэ нь намуудын дотоод дүрэм, гишүүдийн оролцооны механизм, шийдвэр гаргалтын ил тод байдал, хариуцлагын тогтолцоо хангалтгүй байгааг илтгэж байна.

Зураг №1: Монголын улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын индекс 2018-2020 он

Зураг №1-д харуулсан энэхүү индексийн үр дүнгээс харахад Монголын улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын асуудал нь зөвхөн нэг намын сул тал бус, харин тогтолцооны шинжтэй, нийтлэг институцийн

[27] De Facto Independent Research Institute “Монголын улс төрийн намын дотоод ардчиллын индекс 2020”, УБ. Монгол улс. 10 дахь тал, 2020

сорилт болох нь харагдаж байна. Хэдийгээр эрх зүйн орчинд намуудын дотоод ардчиллыг хангах шаардлагууд тусгагдсан ч тэдгээрийн хэрэгжилтийг хянах хяналт, хариуцлага тооцох тогтолцоо сул хэвээр байгаа нь намын дотоод ардчиллыг хөгжүүлэхэд саад болж байгааг энэхүү судалгааны үр дүн харуулж байна.

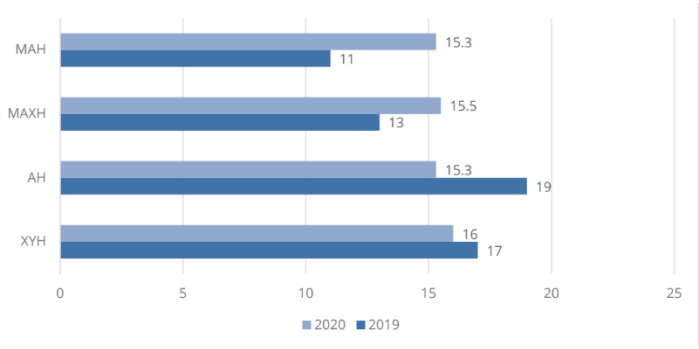
Судлаач Э. Гэрэлт-Од Монгол дахь улс төрийн намуудын дотоод ардчиллыг бэхжүүлэхэд саад болж буй хүчин зүйлсийг шууд болон шууд бус гэж ангилж, шууд хүчин зүйлд нэр дэвших эрх, нэр дэвшигчийг тодруулах механизм, эмэгтэй гишүүдийг дэмжих бодлого, орон нутгийн намын бие даасан байдал, санхүүжилтийн ил тод байдлыг, харин шууд бус хүчин зүйлсд олигархжих хандлага, хатуу төвлөрсөн зохион байгуулалт, гишүүдийн сул оролцоо, уламжлалт сэтгэлгээ, соёлын хандлага, ядуурал зэрэг олон хүчин зүйлийг дурдсан байдаг.[28] Энэ нь намын шийдвэр гаргалт цөөн тооны удирдах түвшинд төвлөрөх хандлага давамгайлж, жирийн гишүүд бодлого, стратеги, нэр дэвшигч тодруулах зэрэг гол шийдвэрүүдэд тогтмол, бодит нөлөө үзүүлэх боломж манай улсад хязгаарлагдмал хэвээр байна гэж дүгнэсэн байдаг.

Дефакто Институтын 2019–2020 оны судалгаагаар намын гишүүдийн оролцооны хэмжигдэхүүнд хамрагдсан дөрвөн нам дунджаар 25 онооноос 15.5 оноо авсан нь оролцоо дунд түвшинд байгааг харуулж байна. Судалгааны үр дүнгээс харахад АН нь намын даргаа бүх гишүүдийн саналаар сонгодог хамгийн хүртээмжтэй механизмыг хэвээр хадгалж байгаа бол МАН 2020 онд оролцооны оноогоо тодорхой хэмжээнд ахиулсан байна. Гэсэн хэдий ч нийтлэг дүр зураг нь гишүүдийн оролцоо нэр дэвшигч тодруулах, бодлого боловсруулах зэрэг гол шийдвэрүүдэд тогтвортой, бодитой хангагдахгүй байгааг харуулж байна. [29] Гишүүдийн оролцоо ихэвчлэн сонгуулийн мөчлөгт хязгаарлагдаж, бодлого боловсруулах болон шийдвэр гаргалтад тогтмол, нөлөө бүхий байдлаар тусч чадахгүй байгаа нь намын дотоод ардчиллыг формаль шинжтэй болгох гол хүчин зүйл болж байна.

[28] Э.Гэрэлт-Од “Монгол дахь улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын төлөвшлийн асуудал” УБ”, 2009

[29] De Facto Independent Research Institute “Монголын улс төрийн намын дотоод ардчиллын индекс 2020”, УБ. Монгол улс. 10 дахь тал, 2020

Зураг №2: Улс төрийн намын гишүүдийн оролцоо, 2019-2020 он (25 оноо)

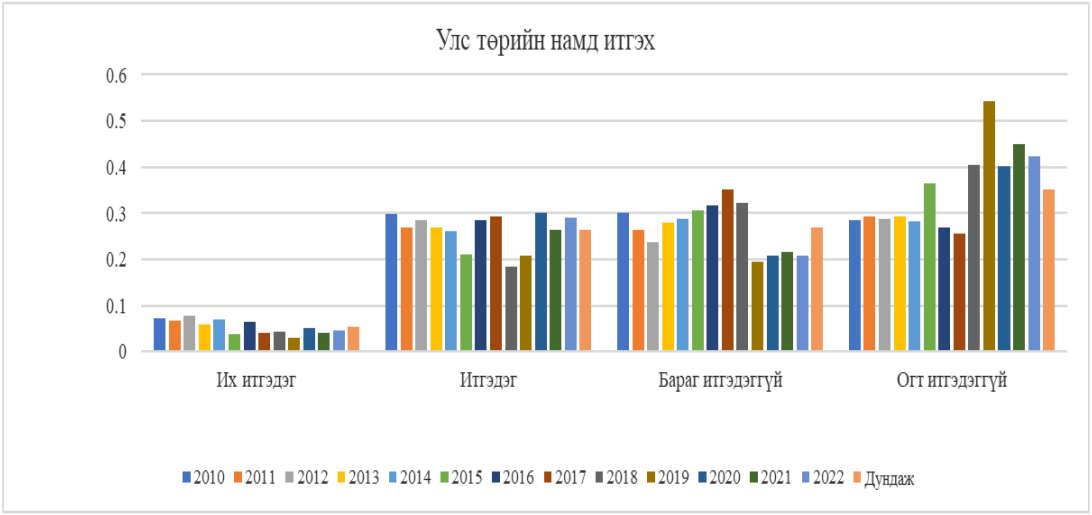
Эх сурвалж: (De Facto Independent Research Institute, 2020)

Дотоод өрсөлдөөний хувьд намын удирдлага болон сонгуульд нэр дэвшигчдийг тодруулах үйл явц дүрмийн хүрээнд явагддаг ч бодит байдал дээр санхүү, зохион байгуулалт, дотоод нөлөөллийн хүчин зүйлс өрсөлдөөнийг жигд бус болгож, нээлттэй сунгааны зарчим бүрэн хэрэгжихэд саад болж байна. Ингэснээр нэр дэвших, өрсөлдөх боломж гишүүдийн дунд тэгш хуваарилагдахгүй, тодорхой бүлгүүдийн давуу байдал хадгалагдах нөхцөл бүрдэж байна.

Төлөөллийн хэмжигдэхүүний хүрээнд эмэгтэйчүүд, залуучууд, орон нутгийн гишүүдийн намын удирдах түвшинд оролцох боломж харьцангуй сул хэвээр байгаа нь намын дотоод ардчиллын чанарт нөлөөлөх чухал асуудал болж байна. [30] Хэдийгээр квот, бодлогын зорилт зэрэг зохицуулалтууд тусгагдсан ч тэдгээр нь бодит оролцооны механизм болон бүрэн төлөвшөөгүй байгаагаас төлөөллийн чанар тогтвортой сайжрахгүй байна. Мөн гишүүдийн санал, байр суурь намын бодлого, шийдвэрт хэрхэн тусч буй талаар ил тод, тогтмол мэдээлэх тогтолцоо сул байгаа нь дотоод ардчиллын хариу үйлдлийн чанарыг бууруулж байна.

Шийдвэр гарсны дараах хэрэгжилт, тайлагнал тодорхой бус байх нь гишүүдийн улс төрийн намд итгэх итгэлцэлд сөргөөр нөлөөлж байна.

[30] НҮБХХ "Улс төрийн намуудын санхүүжилт, гишүүнчлэл, орон нутгийн сонгууль дахь улс төрийн намын оролцоог боловсронгуй болгох нь" Retrieved from Судалгаа1_UNDP.pdf", 2014

Эх сурвалж: Сант Марал судалгааны төв.(2022) *2010-2022 онд хийсэн судалгааны дата.*

Ил тод байдлын хувьд санхүүжилт, шийдвэр гаргалт, дотоод тайлан мэдээлэл нам бүрт жигд бус, системтэй бус хэлбэрээр нийтлэгдэж байгаа нь намын дотоод хяналт, хариуцлагын механизм бүрэн ажиллахад саад болж байна.[31] Энэ нь намын дотоод ардчиллыг институцийн хувьд сулруулж, олон нийтийн итгэлцлийг тогтвортой хадгалах боломжийг хязгаарлаж буй хүчин зүйл болж байна. Ялангуяа манай улсын хувьд ил тод болгодог тогтолцоо нь боловсронгуй биш учраас хамгийн их авилга авдаг хамгийн их мөнгө ордог төв бол улс төрийн нам болчихоод байна.[32] Өнөөгийн байдлаар Улсын Дээд Шүүхэд албан ёсоор 37 улс төрийн нам бүртгэлтэй байгаа хэдий ч дотоод ардчилал өндөртэй, сонгогчидтойгоо байнгын харилцаатай нам цөөхөн байна.[33]

Дефакто Институтын индексийн судалгааны үр дүн болон улс төрийн намуудын бодит үйл ажиллагаанд тулгуурлан үзвэл Монголын улс төрийн намуудын дотоод ардчилал нь хууль, дүрэмд тусгагдсан шаардлагууд бодит амьдрал дээр бүрэн хэрэгжихгүй хэвээр байгааг харуулж байна. Өөрөөр хэлбэл, намын дотоод ардчиллыг хангах зохицуулалт байгаа ч гишүүдийн оролцоо, дотоод өрсөлдөөн, төлөөлөл, ил

[31] Transparency International Mongolia “Улс төрийн намын санхүүжилт ба ил тод байдал”, 2019

[32] НҮБХХ “Улс төрийн намуудын санхүүжилт, гишүүнчлэл, орон нутгийн сонгууль дахь улс төрийн намын оролцоог боловсронгуй болгох нь” Retrieved from Судалгаа1_UNDP.pdf”, 2014, 13х

[33] Нээлттэй нийгэм форум “Бодлогын асуудал: Намын дотоод ардчилал, нэр дэвшүүлэх процесс”, 2024

тод байдлыг тогтмол, бодитой хэрэгжүүлэх түвшинд хараахан хүрээгүй байна.

Иймээс цаашид намын дотоод ардчиллыг улам бэхжүүлэхийн тулд зөвхөн хууль, дүрэмд заасан зохицуулалтад найдах бус, харин гишүүдийн бодит оролцоог нэмэгдүүлэх, шийдвэр гаргалтыг илүү нээлттэй болгох, дотоод хяналт, хариуцлагын тогтолцоог бодит ажил болгох шинэчлэлийн арга, механизм зайлшгүй шаардлагатай байна.

Дээрх дүн шинжилгээ болон Монголын улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын чанарыг сулруулж буй хүчин зүйлсийг харгалзан үзвэл эдгээр сул талыг дижитал технологийн тусламжтайгаар тодорхой хэмжээнд бууруулах боломжтой. Гэхдээ дижитал технологийг намын дотоод ардчиллыг автоматаар сайжруулах шийдэл хэмээн үзэх нь оновчтой биш бөгөөд харин гишүүдийн оролцоог өргөжүүлэх, дотоод өрсөлдөөнийг идэвхижүүлэх, ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, шийдвэр гаргалт, ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, илүү хариуцлагатай болгоход дэмжлэг үзүүлэх хэрэгсэл, зохион байгуулалтын механизм гэж ойлгох нь зүйтэй.

Хэрэв Монголын улс төрийн намууд дижитал технологи, цахим оролцоог зөвхөн мэдээлэл түгээх, эсвэл аль хэдийн гарсан шийдвэрийг дамжуулах хэрэгсэл хэлбэрээр ашиглавал гишүүдийн оролцоо бодит нөлөөгүй, хэлбэр төдий хэвээр үлдэх эрсдэлтэй. Монголын нөхцөлд намууд цахим орчныг ихэвчлэн зар сурталчилгаа, нэг чиглэлийн мэдээлэл дамжуулахад ашиглаж ирсэн нь гишүүдийн бодлого боловсруулах үйл явц дахь бодит оролцоог нэмэгдүүлж чадаагүйг судалгаанууд онцолдог. [34] Иймээс дижитал оролцоо нь дан ганц технологийн шийдэл бус, харин гишүүдийн санал бодол бодлого, шийдвэр гаргалтад ямар үе шатанд, ямар жинтэйгээр тусахыг тодорхойлсон институцийн дүрэм, зохион байгуулалттай уялдсан тохиолдолд л дотоод ардчиллыг бэхжүүлэх бодит механизм болж чадна.

Дижитал технологи нь намын дотоод өрсөлдөөнийг илүү хүртээмжтэй болгох боломжийг хоёр чиглэлээр нэмэгдүүлэх хандлагатай. Нэгдүгээрт, нэр дэвших болон өрсөлдөх боломжийг мэдээлэл, сүлжээ, хөрөнгө нөөцөөр хязгаарлагддаг уламжлалт хаалттай хүрээнээс тодорхой хэмжээнд салгаж, илүү олон гишүүн нэр дэвших, өөрийгөө таниулах, дэмжлэг цуглуулах боломжийг нээдэг. Хоёрдугаарт, нэр дэвшигч тодруулах, удирдлага сонгох үйл явцыг илүү ил тод, мөрдөх боломжтой

[34] Нээлттэй нийгэм форум, 2018

процедур болгон хувиргаж, намын төв байгууллага болон дотоод элит бүлгийн нөлөөллийг институцийн хувьд хязгаарлах боломж бүрдүүлдэг.[35]

Манай улс төрийн намуудын дотоод өрсөлдөөний тэгш бус байдал нь ихэвчлэн санхүүжилт, зохион байгуулалтын нөөц, дотоод нөлөөллийн сүлжээний ялгаанаас үүдэлтэй байдаг. Иймээс дижитал технологийг зөвхөн цахим санал хураалт хийх хэрэгсэл бус, харин нэр дэвшигчийн бүртгэл, шалгуур, сонгон шалгаруулалтын үе шат, мэдээлэл түгээх хэлбэрийг стандартчилах институцийн шийдэл болгон ашиглах нь чухал. Нэр дэвшигчдийн мэдээллийг ижил формат, ижил нөхцөлөөр гишүүдэд хүргэх нь мэдээлэлтэй сонголт хийх боломжийг нэмэгдүүлж, танил тал, дотоод бүлэглэлийн давуу байдлыг сулруулахад дэмжлэг үзүүлэх боломжтой.

Түүнчлэн дижитал технологи нь дотоод өрсөлдөөнийг хувь хүн хоорондын бус, бодлого, үзэл санааны өрсөлдөөн болгон чиглүүлэх боломж олгож буйг Европын дижитал намын туршлагаас харж болно. Бодлогын санал, санаачилгыг цахимаар бүртгэх, хэлэлцэх, саналаар эрэмбэлэх тогтолцоо нь гишүүдийн оролцоог чанарын хувьд нэмэгдүүлэхийн зэрэгцээ өрсөлдөөнийг “хэн бэ” гэдгээс илүү “ямар бодлого дэвшүүлж байна вэ” гэсэн шалгуурт шилжүүлж байна.

Гэсэн хэдий ч дижитал технологи нь өрсөлдөөнийг автоматаар тэгшитгэнэ гэж үзэх боломжгүй. Платформын зохион байгуулалт, дүрэм, хандалтын тэгш байдал, мэдээллийн аюулгүй байдал хангагдаагүй тохиолдолд дижитал орчинд ч шинэ төрлийн давуу байдал үүсэх эрсдэл бий. Иймээс дижитал шийдлийг уламжлалт институцийг орлуулах бус, харин дотоод дүрэм, хяналт, шалгалт, аудит, маргаан шийдвэрлэх механизмтай уялдуулан нэвтрүүлж, Монголын улс төрийн намуудын дотоод ардчиллыг хэлбэр төдий байдлаас бодит хэрэгжилттэй, илүү хариуцлагатай байдалруу шилжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх боломжтой юм.

ДҮГНЭЛТ

Уламжлалт улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын чанарыг тогтоох таван үзүүлэлт хоорондоо харилцан уялдаатай болохыг Гидеон Рахат болон Ассаф Шапира нарын боловсруулсан индекс харуулж байна. Тэдгээрийн үзсэнээр оролцоо өргөжихийн хирээр дотоод өрсөлдөөн бодитой болж, дотоод өрсөлдөөн нэмэгдэхийн хэрээр төлөөллийн чанар сайжирч, төлөөлөл сайжрах нь гишүүдийн дуу хоолой бодлогын түвшинд

[35] P.Gerbaudo “The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy”, Pluto Press, 2019

бодитой тусгагдах нөхцөлийг бүрдүүлж, үүний үр дүнд намын дотоод шийдвэр гаргах үйл явц улам ил тод болохын намын дотоод ардчилал хөгжиж, намын институтийн чанар өсдөг.

Хамгийн сүүлд хийсэн судалгаагаар Монголын улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын түвшин “хагас ардчилсан” ангилалд багтаж байна. Энэ нь манай намуудад оролцоо, өрсөлдөөн, төлөөлөл, хариу үйлдэл, ил тод байдал зэрэг институтийн таван хэмжигдэхүүн аль аль нь хангалтгүй түвшинд байгааг илэрхийлж байна. Ялангуяа намуудад гишүүдийн оролцоо сул, дотоод өрсөлдөөн хязгаарлагдмал, шийдвэр гаргах эрх намын удирдлагад төвлөрөх хандлагатай, намын санхүүжилт ил тод бус, мэдээлэл хаалттай зэрэг асуудлууд нь Монголын намуудыг “хагас ардчилсан” ангилалд үлдэхэд нөлөөлж байна.

Иймд Европын улс орнуудад дижитал технологийг намын үйл ажиллагаанд системтэйгээр нэвтрүүлэх, цаашлаад дижитал хэлбэрийн улс төрийн нам байгуулах туршлага эрчимтэй хөгжиж байгаа нь намын дотоод ардчиллыг бэхжүүлэх шинэ боломж, гарц болж байна. Тухайлбал Испанийн Подемос, Италийн Таван од хөдөлгөөн, Шведийн Далайн дээрэмчдийн нам зэрэг намууд гишүүдийн цахим оролцоонд суурилсан платформуудыг хөгжүүлж, санал хураалт, нэр дэвшигч болон намын удирдлага сонгох, бодлогын хэлэлцүүлэг өрнүүлэх, мөрийн хөтөлбөр боловсруулах, батлах зэрэг голлох шийдвэрүүдэд намын нийт гишүүдийг өргөн хүрээтэй, илүү тэгш байдлаар оролцуулах механизмыг ашиглаж байна.

Эдгээр туршлагаас харахад Монголын улс төрийн намуудын хувьд дижитал технологийг дотоод болон гадаад үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлэх нь зөвхөн техникийн шинэчлэл бус харин гишүүдийн оролцоог бодитой нэмэгдүүлэх, шийдвэр гаргалтыг илүү нээлттэй болгох замаар намын дотоод ардчиллыг бэхжүүлэх институцийн ач холбогдолтой байж болох юм.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

Монгол эх сурвалж

1. De Facto Independent Research Institute. (2020). Монголын улс төрийн намын дотоод ардчиллын индекс 2020. Улаанбаатар хот. Монгол улс. 10 дахь тал
2. Мөнхбат, С., & Батсүмбэрэл, Н. (2023). Онлайн ардчиллын бэхжилт ба Монголын улс төрийн намын гишүүнчлэлд тулгарч буй сорилтууд. *ПОЛИТОЛОГИ XXI. Эрдэм шинжилгээний бичиг*, (21[579]), 172–179.

3. Мөнхбат, С. (2023). Улс төрийн намын бүтэц, зохион байгуулалтын хөгжил: Онол, практик. Улаанбаатар: Соёмбо Принтинг
4. Мөнхбат, С. (2025). “Дижитал улс төрийн нам ба үзэл баримтлалын зарим асуудал”, Политологи сэтгүүл №23 (619), ху-173
5. Гэрэлт-Од, Э. (2009). “Монгол дахь улс төрийн намуудын дотоод ардчиллын төлөвшлийн асуудал” УБ.
6. НҮБХХ. (2014). “Улс төрийн намуудын санхүүжилт, гишүүнчлэл, орон нутгийн сонгууль дахь улс төрийн намын оролцоог боловсронгуй болгох нь” Retrieved from Судалгаа1_UNDP.pdf
7. Ж.Төртогтох, & Б.Эрдэнэдалай. (2023). Монголын Улс Төрийн Намуудын Санхүүжилтын Өнөөгийн Байдал, Тулгамдсан Асуудал: Улс Төр- Эрх Зүйн Шинжилгээ. *Politology*, *5*(325 (51), 130–139. Retrieved from https://journal.num.edu.mn/ps/article/view/3743
8. Нээлттэй нийгэм форум. (2024). Бодлогын асуудал: Намын дотоод ардчилал, нэр дэвшүүлэх процесс.
9. Transparency International Mongolia. (2019). Улс төрийн намын санхүүжилт ба ил тод байдал.
10. Эрдэнэдалай, Б. (2023). Улс төрийн санхүүжилт: *Олон улсын туршлага ба Монгол дахь тулгамдсан асуудал.* Улаанбаатар хот: Мөнхийн үсэг

    Гадаад эх сурвалж
11. van Biezen, I. (2004). HOW POLITICAL PARTIES SHAPE DEMOCRACY. *UC Irvine: Center for the Study of Democracy*. Retrieved from https://escholarship.org/uc/item/17p1m0dx
12. Rahat, G., & Shapira, A. (2016). An Intra-Party Democracy Index: Theory, Design and A Demonstration. Parliamentary Affairs, 70 (1), 84–110.
13. Gerbaudo, P. (2019). *The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy*. Pluto Press.
14. Pirate partiet. (2025). Policy areas: Administrative policy. Retrieved from Policy areas – Piratpartiet
15. Lehrer, R., Ezrow, L., & Ward, H. (2017). *Intra-Party Democracy and Responsiveness*.
16. Deseriis, M. (2020). *Direct Democracy and Digital Politics: The Pirate Party Model.* New Media & Society, 22(1), 152–170.
17. Richard Hofferbert. (1998). Parties and Democracy. PSA. Blackwell Publishers.

STRENGTHENING INTERNAL DEMOCRACY WITHIN POLITICAL PARTIES THROUGH DIGITAL TECHNOLOGIES

Abstract: Internal party democracy plays an essential role in enhancing transparency, improving the quality of policy formulation, and strengthening citizens' trust in political institutions by ensuring that members' preferences are meaningfully reflected in decision-making processes. In Mongolia, however, political parties remain characterized by highly centralized and non-transparent decision-making structures dominated by hierarchical power relations. Such organizational characteristics weaken public confidence in political parties and undermine the representativeness and accountability of the political system. Given these circumstances, this paper examines the topic in depth.

This paper aims to define the concept of intra-party democracy and to examine the five key indices proposed by scholars Gideon Rahat and Assaf Shapira. It also further explores how traditional parties can leverage digital technology to enhance each of these dimensions. Finally, the study identifies a few key challenges to internal democracy within Mongolian political parties and proposes recommendations to address them.

Key words: Digital political party, intra-party democracy, member participation, transparency, decision-making, digital technology.